

JEZIK NAĐE PUT, KAO VODA

(Jelena Angelovski: *Štelovanje glave*, KOV, Vršac, 2024)

Prozni zapisi sabrani u žanrovski teško određivoj knjizi Jelene Angelovski prvenstveno tragaju za otvorima, napuklinama i usecima u jeziku. Naravno, reč je o novoprihvaćenom jeziku koji oblikuje, definiše i tumači autorkinu svakodnevicu u emigraciji. Njen život i životi članova njene porodice kreću se u jezičkoj spirali, počev od prostog pravljenja buke (kolokvijalno rečeno „lupanja”), pa sve do konstruisanja školski tačnih gramatičkih rečenica i izgovaranja nečeg smislenog. Oprez i pažnja da se u koordinatama nematernjeg jezika bez greške upotrebe govorni činovi rukovođeni strogim jezičkim pravilima popuštaju onog trenutka kada naratorica odluči da su znanje o jeziku koji pokušava da govori, kao i konkretna primena tog znanja, tek jezička igra, i to igra sama po sebi, u kojoj nema ni pobednika ni poraženih. „Jezik uvek nađe put, stalno to ponavljam ovih meseci svojoj deci, očajnoj što ništa ne razumeju, a i ako

razumeju, ne znaju da kažu. U tom probijanju jezika važno je otarasiti se svake sujete i razgibati ruke i noge, prosto. Lupaj, nešto će te razumeti”, objašnjava i daje upute Angelovska svojoj deci, prestravljenoj stranim rečeničkim konstrukcijama koje nisu moguće u njihovom maternjem jeziku. Sintagma „probijanje jezika” jeste najprikladniji naziv igre koju su, napuštanjem Srbije i odlaskom u Švajcarsku, započeli da igraju Jelena Angelovski i članovi njene porodice.

Igra koja za cilj ima potragu za otvorima, napuklinama i usecima u nematernjem jeziku ponekad zadobija zabrinjavajuće implikacije. Akteri igre često se „preigravaju” u tom svojevrsnom „probijanju jezika” što za posledicu ima da se tokom svakog od govornih činova poslovično osećaju kao „idioti”, kako piše autorka: „Neko mi je jednom rekao da se kad govori na stranom jeziku uvek pomalo oseća kao idiot. Posle nekog vremena života na jeziku koji mi je još uvek dosta stran, mogu samo da dodam – ne osećaš se pomalo, nego potpuno kao idiot. I to je centar problema – ne boriš se ti tu sa jezikom, ni sa ljudima. Boriš se sa svojom sujetom, koja divlja li divlja, kod nekog više, kod nekog manje.” Naratorica – koja u *Štelovanju glave* sasvim (ne)fukoovski spaja život autora sa životom junaka, ne stojeći sa strane kao nekakav „spoljni faktor” već se obrevši unutar teksta – nalazi se u „janusovskoj” (ili je pravilnije reći „antipodnoj”) poziciji: ona je doktor filoloških nauka i predavač maternjeg jezika i kulture deci srpskog porekla u Švajcarskoj, ali je istovremeno i neko ko nedovoljno dobro govori jezik sredine u kojoj živi, a kojim govori većinsko stanovništvo. Otuda dolazi potreba za borbom sa sopstvenom sujetom i subjektivni osećaj opisan kao „idiotski”. Međutim, kao i svaka igra, i jezička igra se savla-

dava praksom i vežbanjem, pa tako, u optimističnom ključu i završava *Štelovanje glave*, rečima kojima se jezička barijera opisuje kao nešto uzbudljivo, jer: „Svi mi koji živimo u drugom jeziku znamo da jezička barijera nije uvek prepreka, već često i zgodan zaklon kad hoćeš da izdušiš nešto samo za svoje uši i za uši svojih bližnjih.” Barijere zapravo i nema, jer je suština u igri „probijanja jezika” u kojoj, i pored svih zamki, ipak nema nepremostivih nivoa.

Pre nego što ih je sabrala između korica, Jelena Angelovski je svoje jezgrovite, slikovite i duhovite zapise o emigrantskom životu u Švajcarskoj objavljivala na društvenim mrežama i blogu po kom je knjiga i naslovljena. Forma Fejsbuk postova joj je omogućila da bitko i efektno poentira u beleškama koje su imale za cilj da plastično oslikaju razlike između aspekata kulturnih tradicija ponetih iz autorkine matične zemlje i praksi koje neguju predstavnici naroda i nacionalnih grupa nastanjenih u Švajcarskoj u kojoj se iz profesionalnih razloga obrela. Nekonvencionalnost, koja se podrazumeva kada je reč o pisanju bez obavezujućih estetskih i poetičkih uzusa, ove zapise ni na koji način nije učinila stilsko-jezički manjkavim, a tematsko-motivski bespredmetnim. Naprotiv, Jelena Angelovski demonstrira veštinu pisanja nefikcionalne „jednominutne” proze; njen izraz je sažet i nepretenciozan. Kratke izveštaje, poput elokventnih i anegdotalnih dnevničkih beležaka, često garnira izletima u intertekstualnost. Emigrantska iskustva predstavljaju izazovan literarni materijal, pa je otuda i *Štelovanje glave* na tragu knjiga poput *Drugog jezika* Davida Albaharija u kojima se opisuju fenomeni i kontradiktornosti života u dijaspori.

Najvažnija osobina ovih proza jeste duhovitost. Humor je osnovna alatka za prikazivanje emigrantske svakodnevice, jer kako je u pogovoru primetio Mihajlo Pantić: „Humor ima sposobnost da kontradiktornost pojača i naglasi, ali da istovremeno ugasi ekstremnost i neautentičnu patetičnost.” Situacije u koje zapadaju naratorica ili članovi njene porodice često odišu apsurdnošću i neretko su povezane s igrom „probijanja jezika”. U strahu od nepoznatog, drugog i drugačijeg, jezik je, što bi se reklo, ponekad brži od pameti, pa se kaže i ono što se ne misli ili što zvuči kao misao a zapravo je samo pravljenje zbunjujuće buke.

Zbirka kratkih nefikcionalnih proza *Štelovanje glave* Jelene Angelovski čita se baš onako kako se u analogno doba „štelovala glava” kasetofona da bi se pravilno učitali programi za osmorbitne kompjutere poput komodora ili atarija. Da biste shvatili zaplete koji tretiraju svakodnevnu tematiku, poput odlaska u školu, kupovine, vaspitanja svoje i tuđe dece, bračnih zavrzlama, nesuglasica sa komšijama, bolesti i straha od pošasti kovi-da, korišćenja gradskog prevoza, odlaska na kampovanje, organizovanja rođendanskih zabava i drugih avantura, čitalac mora da prepozna registar „minijature trauma, mikrobolova prilagođavanja, učenja, strahova od nepoznatog, progutanih sujeta, otkrivanja stranog i napuštanja poznatog”. U tom fino kalibriranom registru Jelena Angelovski piše knjigu koja se čita baš onako kako je to onomad rekao američki esejista Džonatan Sterdžon – kao živa hipoteza.